

YOSH FUTBOLCHILARNING TEXNIK-TAKTIK HARAKAT KO'NIKMALARINI SHAKLLANTIRISH

S.A.Abdumalikov

*O'zbekiston-Finlandiya pedagogika instituti Aniq-tabiiy fanlar va jismoniy madaniyat fakulteti
sport turlarini o'qitish metodikasi kafedrasida o'qituvchisi*

Annotatsiya: Ushbu maqolada yosh futbolchilarning texnik-taktik harakat ko'nikmalarini rivojlantirishga va jismoniy ish qobiliyatlarini yanada oshirishga, texnik harakatlari bo'yicha test natijalari jadvallar va futbolchilar tomonidan bajarilgan texnik-taktik harakatlar soni va samaradorligini keng yoritib berishga qaratiladi.

Kalit so'zlar: Yosh futbolchi, ephillik va ixtirochilik, Dispetcher, Texnik tayyorgarlik, yarim himoyachi, pozitsiya, texnik-taktik harakatlar, natijalar, To'p uzatishlar, Kros uzatmalar, 30 m ga to'p bilan yugurish, To'pni uzoq masofaga tepish.

Annotation: This article will focus on developing the technical-tactical action skills of young players and further improving physical work skills, the results of tests on their technical actions will be widely covered by tables and the number and effectiveness of technical-tactical actions performed by players.

Keywords: young player, dexterity and ingenuity, Dispatcher, technical preparation, midfielder, position, technical-tactical actions, results, ball passes, cross passes, running with the ball to 30 m, kicking the ball at long range.

Аннотация: В данной статье основное внимание будет уделено развитию технико-тактических двигательных навыков юных футболистов и дальнейшему совершенствованию их физических навыков работы, приведены таблицы результатов испытаний технических действий и дан широкий охват количества и эффективности технико-тактических действий, выполняемых игроками.

Ключевые слова: молодой игрок, ловкость и изобретательность, Диспетчер, техническая подготовка, полузащитник, позиция, технико-тактические действия, результаты, передачи мяча, передачи по пересеченной местности, бег с мячом на 30 м, удар по мячу на дальнюю дистанцию.

O'zbekistonda futbolning ommaviyligi va unga katta qiziqish borligini, uning aholi sog'lig'ini mustahkamlashdagi va jismoniy tarbiyani yaxshilashdagi muhim ahamiyatini, xalqaro maydondagi sport aloqalarini kengaytirishdagi keng imkoniyatlarini e'tiborga olish, futbolni rivojlantirish uchun yordam ko'rsatish va zarur shart-sharoitlar yaratish, shu jumladan futbol klublarining moddiy-texnik bazasini mustahkamlash, stadionlarni FIFA talablariga muvofiqlashtirish, O'zbekiston Futbol federatsiyasini va futbol klublarini o'zini o'zi mablag' bilan ta'minlashga va o'z xarajatlarini o'zi qoplashga o'tkazish, jaxon va Osiyo qit'asi chempionatlarida, xalqaro musobaqalarda O'zbekiston sharafini munosib himoya qilishga qodir bo'lgan yuqori malakali futbolchilar tayyorlashni ta'minlash,

shuningdek, mamlakatimiz futbolining ommaviylik darajasini oshirish maqsadida qarorlar qabul qilindi. Xalqimiz e'zozlab kelayotgan futbol Davlatimiz siyosatining ustivor yo'nalishi doirasidan joy olgan. 2018-yil 17-martdagi "Futbolni rivojlantirish choratadbirlari to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasi Prezidentining qarori va hozirgi kungacha chiqarilgan qarorlar, O'zbekistonda futbol sport turini rivojlanishiga katta ahamiyat berilayotganiga sabab bo'la oladi.

Hozirgi zamonaviy futbolda yarim himoya o'yinchilarining harakatlariga ko'p jihatdan jamoaning muvaffaqiyat qozonishiga aloqador omillardan biri deb qaraladi. Bu ixtisosdagi futbolchilar butun match davomida yuksak ishchanlikni ta'minlaydigan a'lo darajadagi har tomonlama tayyorgalikka ega bo'lishlari kerak. Ular hujum va mudofaa harakatlarida faol bo'lishlari, o'yinni yuksak sur'atda o'tkazishlari va uni bir dam ham susaytirmasliklari darkor. Taktik tayyorlik bo'yicha, jamoa bo'lib o'ynash vositalari va usullarini tanlashdagi epchillik va ixtirochilik bo'yicha o'rta qator o'yinchilari oldiga bir qator talablar qo'yilmoqda. Ular hujumda ham, himoyada ham hamma sheriklarining hamkorligini uyushtirib turadilar. yarim himoya o'yinchilari mudofaada ham, hujumda ham bir xilda yaxshi o'ynashlari, butun jamoa o'yinini tashkil eta bilishlari zarur. Ularning harakatlari yuksak darajadagi ijrochilik mahoratiga asoslangan va doimo mustahkam, kuchli bo'lishi lozim. Ular nihoyatda xilma-xil uzatishlardan, aylanib o'tishlardan foydalanadilar. Ular jamiki texnik usullarni yaxshi bilishlari, kerak paytda raqiblarni aldab o'tishlari, shu bilan bir qatorda yaxshi himoyalanihlari kerak. Futbol o'yinida taktika bilan texnika bir-biriga chirmashib ketgan bo'ladi. To'pni kinga va qanday uzatish lozim, raqibni dog'da qoldirish uchun aylanib o'tishni ishlatish kerakmi yoki to'pni sherikka oshirgan ma'qulmi, darvozaga qaysi paytda zarba berish zarur ekanligini hal qilayotgan o'yinchi taktik tafakkurdan foydalanadi, ahd qilgan harakatini amalga oshirayotganda esa u texnik mahoratini namoyish etadi. Demak, texnika o'yinchining texnik rejalarini amalga oshirish vositasi bo'lib xizmat qiladi. Texnik tayyorgarlik a'lo darajada bo'lsagina xilma-xil taktik harakatlarni bajarish mumkin. Jamoaning o'rta qatori ko'pincha turli taktik rejada harakat qiluvchi futbolchilardan tuzilib, yarim hujumchi, dispetcher va yarim himoyachidan iborat bo'ladi. Yarim hujumchi asosan hujum qiluvchi o'yinchi vazifasini bajaradi, goho u hujumning oldingi qatorida harakat qiladi va harakatni faol yakunlaydi. Dispetcher hujumda guruh va jamoa harakatlarini uyushtiradi hamda ularni ikkinchi eshelondagi harakatlar bilan birga qo'shib olib boradi. Yarim himoyachi birinchi galda o'z darvozasi mudofaasini tashkil etishga yordam berib, ba'zi-ba'zidagina jamoasining hujum qatorlariga yorib kirib boradi. O'rta qatorni tuzayotganda, o'yinchilar bir-birini to'ldirib, umuman shu o'yin ixtisosini uchun nazarda tutilgan barcha vazifalarning bajarilishini to'liq va ishonchli ta'minlaydigan qilib tanlanadi. Biroq yarim himoyachilar o'yin taktikasining rivojlanishidagi asosiy tendensiya shundayki, ular jamoaning yakunlovchi hujum harakatlarida bevosita ishtirok etadilar.

O'zbekiston chempionatining quyi ligalarida ishtirok etayotgan yosh futbolchilarning o'yin davomida yarim himoya chizig'ida bajariladigan harakatlari samarasiz bo'layotgan harakatlarini ham ko'rishimiz mumkin.

Bundan keyinchalik terma jamoalarimizning o'yinlarida ham raqibga qarshilik qilish, maydonni yaxshi his eta olmaslik kabi kamchiliklar asosiy sabablar bo'lib kelmoqda. Bu yarim himoyachilarimizdan to'pni olib qo'yishda pozitsiyani to'g'ri tanlay bilmalik, jamoaviy o'yinda yarim himoyachilarning bir-birini tushunmasligi, havoda to'p uchun kurashda ko'pincha raqibga boy berish, bosh bilan o'yindagi xatolar yaqqol ko'rinib turganligini bildirish mumkindir. Bundan biz o'sib kelayotgan yoshlarimizning yarim himoya chizig'ida o'yin olib borish harakatlarini kuchaytirishimiz ularni malakali yarim himoyachilar bo'lib yetishishida xizmat qilishimiz kerak deb o'ylaymiz. O'quv-tayyorlov guruhlaridagi futbolchilarni har taraflama tayyorgarliklari xali yaxshi shakllanmagan bo'ladi. Ularni jismoniy, texnik-taktik harakatlari, funksional holatlari, psixik jarayonlari hali rivojlanish va takomillashish holati bo'ladi. Shuning uchun, bu yoshdagi shug'ullanuvchilar bilan mashg'ulotlarni olib borishda juda katta extiyotkorlik va bilim talab qilinadi. Yosh futbolchilarni o'quv mashg'ulotlarini to'g'ri tashkil qilish, yuklamalarni to'g'ri taqsimlash, tiklanishni to'g'ri yo'lga qo'yish kerak bo'ladi.

Bundan yosh futbolchilarni texnik-taktik harakatlari ham yaxshi shakllanmagan va hali bu borada ko'p ishlar qilinishi kerakligini bildiradi. Bunga dalil sifatida bizning pedagogik kuzatishlar natijasida olingan ma'lumotlardir.

16–18 yoshli futbolchilarni yillik tayyorgarlik davridagi texnik-taktik harakatlar samaradorlik dinamikasini aniqlash maqsadida uchrashuvlarida kuzatishlar olib borildi. Samarqand Olimpiya zaxiralari kolleji 16–18 yoshli futbolchilarni musobaqa faoliyatlari o'rganildi. Kuzatishlarda ma'lum bo'ldiki, 10 ta o'yin davomidagi o'rtacha, yosh futbolchilarda deyarli barcha texnik-taktik harakatlarni musobaqa sharoitida bajarishlarida ko'p nuqsonlarga yo'l qo'yilishi kuzatildi. Bunda o'yin davomida boshqa texnik harakatlarga qaraganda ko'p foydalaniladigan to'p uzatishlarda, to'pni o'z sheriklariga yetib bormasliklari ko'p bora kuzatildi. Biz tajriba hamda nazorat guruhlaridan to'rt nafar yarim himoya amplusida harakat qilayotgan futbolchilarni tanlab oldik. Bunda, tajriba guruhidan Xidirov Bunyod (o'ng qanot yarim himoyachi), Abdug'fforov behruz (chap qanot yarim himoyachi), Qarshiyev Nodir (markaziy yarim himoyachi), Lutfulloyev Sayfullo (tayanch yarim himoyachi). Nazorat guruhidan Saydullayev Marat (o'ng qanot yarim himoyachi), Obodov Fayzbek (chap qanot yarim himoyachi), Abdurashidov Islom (markaziy yarim himoyachi), Abdumurodov Otabek (tayanch yarim himoyachi). E'tibor qaratsak, tarbiyalanuvchilaridan Xidirov Bunyod o'ng qanot yarim himoyachisi: tadqiqotdan oldin o'yin davomida to'p uzatish harakatlarida jami 18 marotaba (SK-72%) bajargan bo'lsa, tadqiqotdan keyin esa ushbu ko'rsatkich 19 tani (SK-79%) ko'rsatdi. Yarim himoyachilarga xos yana bir texnik harakatlardan biri – raqibdan to'pni olib qo'yish harakatida yarim himoyachi tadqiqotdan oldin o'yin davomida o'rtacha 13 marta (SK-69%) ni tashkil etib, tadqiqotdan keyin esa 13 marta (SK-85%) harakatni bajargan. Kros uzatmalar tadqiqotdan oldin o'yin davomida o'rtacha 5 marta (SK-60%) bajargan bo'lsa, tadqiqotdan keyin esa ushbu ko'rsatkich 6 tani (SK-83%) ko'rsatdi. Tarbiyalanuvchilaridan yana biri Abdug'fforov behruz (chap qanot yarim himoyachi), tadqiqotdan oldin o'yin davomida to'p uzatish harakatlarida jami 14 marotaba (SK-71%) bajargan bo'lsa,

tadqiqotdan keyin esa ushbu ko'rsatkich 16 tani (SK-88%) ko'rsatdi. Raqibdan to'pni olib qo'yish harakatida himoyachi tadqiqotdan oldin o'yin davomida o'rtacha 12 marta (SK-75%) ni tashkil etib, tadqiqotdan keyin esa 13 marta (SK-92%) harakatni bajargan. Kros uzatmalar tadqiqotdan oldin o'yin davomida o'rtacha 4 marta (SK-50%) bajargan bo'lsa, tadqiqotdan keyin esa ushbu ko'rsatkich 6 tani (SK-83%) ko'rsatdi. Ushbu jamoa markaziy yarim himoyachisi Qarshiyev Nodir: tadqiqotdan oldin o'yin davomida to'p uzatish harakatlarida jami 17 marotaba (SK-82%) bajargan bo'lsa, tadqiqotdan keyin esa ushbu ko'rsatkich 18 tani (SK-89%) ko'rsatdi. Raqibdan to'pni olib qo'yish harakatida himoyachi tadqiqotdan oldin o'yin davomida o'rtacha 5 marta (SK-60%) ni tashkil etib, tadqiqotdan keyin esa 7 marta (SK-71%) harakatni bajargan. Kros uzatmalar tadqiqotdan oldin o'yin davomida o'rtacha 4 marta (SK-75%) bajargan bo'lsa, tadqiqotdan keyin esa ushbu ko'rsatkich 5 tani (SK-80%) ko'rsatdi.

Tayanch yarim himoyachisi Lutfulloyev sayfullo: tadqiqotdan oldin o'yin davomida to'p uzatish harakatlarida jami 15 marotaba (SK-80%) bajargan bo'lsa, tadqiqotdan keyin esa ushbu ko'rsatkich 15 tani (SK-87%) ko'rsatdi. Raqibdan to'pni olib qo'yish harakatida himoyachi tadqiqotdan oldin o'yin davomida o'rtacha 9 marta (SK-67%) ni tashkil etib, tadqiqotdan keyin esa 9 marta (SK-78%) harakatni bajargan.

Kros uzatmalar tadqiqotdan oldin o'yin davomida o'rtacha 4 marta (SK-50%) bajargan bo'lsa, tadqiqotdan keyin esa ushbu ko'rsatkich 5 tani (SK-60%) ko'rsatdi. Nazorat guruhi tarbiyalanuvchilarining natijalarini sharhlab chiqadigan bo'lsak (2-jadval), jamoa o'ng qanot yarim himoyachisi Saydulloyev Marat: tadqiqotdan oldin o'yin davomida jami texnik-taktik harakatlar soni o'rtacha 42 ta (SK-71%)ni, tadqiqotdan keyin esa 41 ta (SK-73%)ni ko'rsatdi. Jamoa chap qanot yarim himoyachisi Obodov Fayzbek: tadqiqotdan oldin o'yin davomida jami texnik-taktik harakatlar soni o'rtacha 47 ta (SK-72%)ni, tadqiqotdan keyin esa 43 ta (SK-74%)ni ko'rsatdi. Abdurashidov Islom markaziy yarim himoyachi natijalari: tadqiqotdan oldin o'yin davomida jami texnik-taktik harakatlar soni o'rtacha 35 ta (SK-71%) ni, tadqiqotdan keyin esa 43 ta (SK-74%)ni ko'rsatdi. Yana bir tayanch yarim himoyachi Abdumurodov Otabek natijalari: tadqiqotdan oldin o'yin davomida jami texnik-taktik harakatlar soni o'rtacha 42 ta (SK-71%)ni, tadqiqotdan keyin esa 43 ta (SK-70%)ni ko'rsatdi.

1-jadval

Tajriba guruhida olib borilgan texnik-taktik harakatlar ko'rsatkichlari (10 ta o'yin)

Xarakatlar		Xidirov Bunyod (o'ng qanot yarim himoyachi),				Abdug'fforov Behruz (chap qanot yarim himoyachi)				Qarshiyev Nodir (markaziy yarim himoyachi),				Lutfulloyev Sayfullo (tayanch yarim himoyachi)			
		+	-	jami	SK%	+	-	jami	SK%	+	-	jami	SK%	+	-	jami	SK%
To'p uzatishlar	1	13	5	18	72	10	4	14	71	14	3	17	82	12	3	15	80
	2	15	4	19	79	14	2	16	88	16	2	18	89	13	2	15	87

Raqibni aldab o'tish	1	1	0	1	100	1	1	2	50	4	1	5	80	3	2	5	60
	2	2	1	3	67	1	0	1	100	5	0	5	100	4	1	5	80
Raqibdan to'ni olib qo'yish	1	9	4	13	69	9	3	12	75	3	2	5	60	6	3	9	67
	2	11	2	13	85	12	1	13	92	5	2	7	71	7	2	9	78
Kros uzatmalar	1	3	2	5	60	2	2	4	50	3	1	4	75	2	2	4	50
	2	5	1	6	83	5	1	6	83	4	1	5	80	3	2	5	60
Darvozaga zarba berish	1	0	1	1	0	0	1	1	0	1	1	2	50	1	1	2	50
	2	1	1	2	50	0	0	0	0	1	0	1	100	1	0	1	100
Jami TTX	1	26	12	38	60	22	11	33	49	25	8	33	69	24	11	35	61
	2	34	9	43	72	32	4	36	72	31	6	36	88	28	7	35	81

Izoh: 1-tadqiqotdan oldin olingan natijalar; 2-tadqiqotdan keyin olingan natijalar.

Bizning kuzatishlarimizda 16-18 yoshli futbolchilarning natijalari keltirilgan bo'lib, texnik-taktik harakatlarini qay darajada ekanligini baholashga imkon beradi. Dastlabki olingan natijalardan biz nazorat va tajriba guruhidagi yosh futbolchilarning barcha texnik-taktik harakatlarida samaradorlik ko'rsatkichlari yuqori emasligini aniqladik. Bundan biz o'quv-mashg'ulot jarayoniga e'tibor qaratish kerak deb o'ylaymiz. O'quv-mashg'ulot jarayonida olib borilgan tadqiqotlar natijasida jadvaldan ko'rish mumkinki, tajriba guruhining natijalari birmuncha o'zgargan. Biz tadqiqot jarayonida o'quv - mashg'ulot jarayonini tarkibidan o'rin olgan bir qancha kalendar va o'rtoqlik uchrashuvlarini tahlil qildik. O'rtoqlik uchrashuvlarini kuzatishni tayyorgarlik davridan boshladik. Hammamizga ma'lumki, tayyorgarlik davri futbolda qish oylarida amalga oshiriladi. Chunki, milliy chempionatimiz ham bu vaqtga kelib o'z nihoyasiga yetadi. Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, tahlil natijalariga ko'ra tayyorgarlik davrida o'tgan uchrashuvlar saviyasi biroz past darajada bo'ldi. Bu uchrashuvlarda yosh futbolchilarni jismoniy va texnik tayyorgarligi past ko'rinishda bo'ldi. Musobaqa davrida tahlil qilingan o'yin natijalari yaxshi bo'ladi. Tayyorgarlik davridagi natijalar bilan solishtirilgan bo'lsak anchagina yuqori ko'rsatkichga erishilganligi yaqqol ko'zga tashlanadi (1-2-chizma).

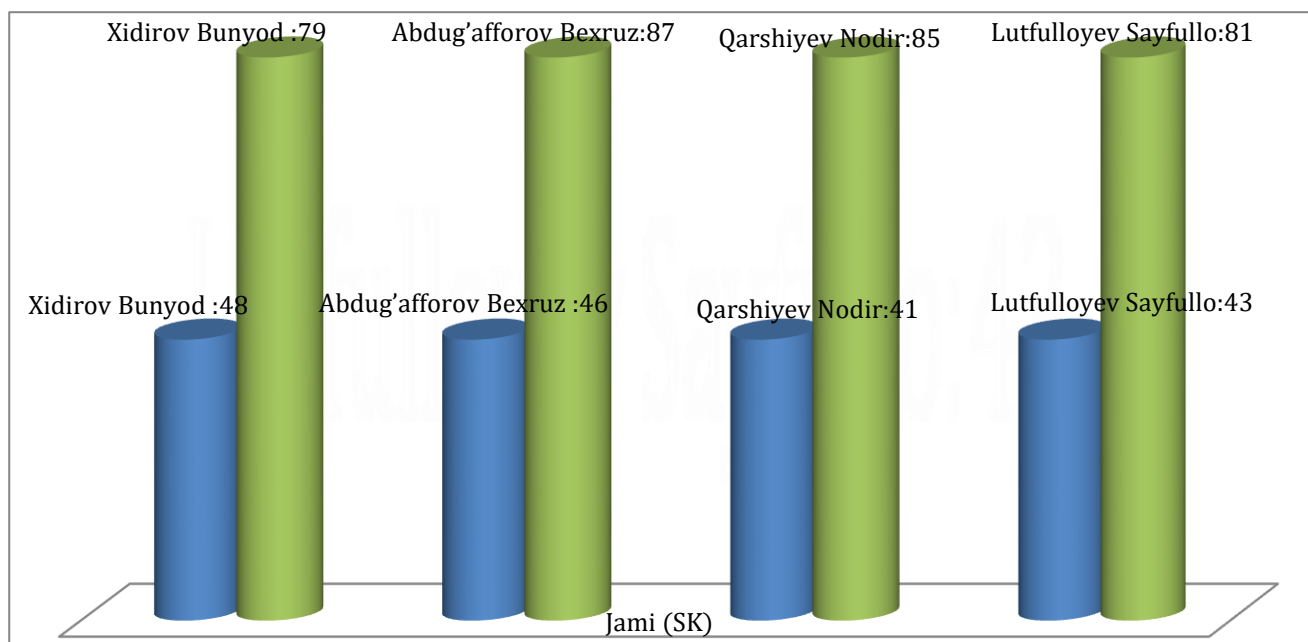
2-jadval

Nazorat guruhida olib borilgan texnik-taktik harakatlar ko'rsatkichlari (1 tao'yin)

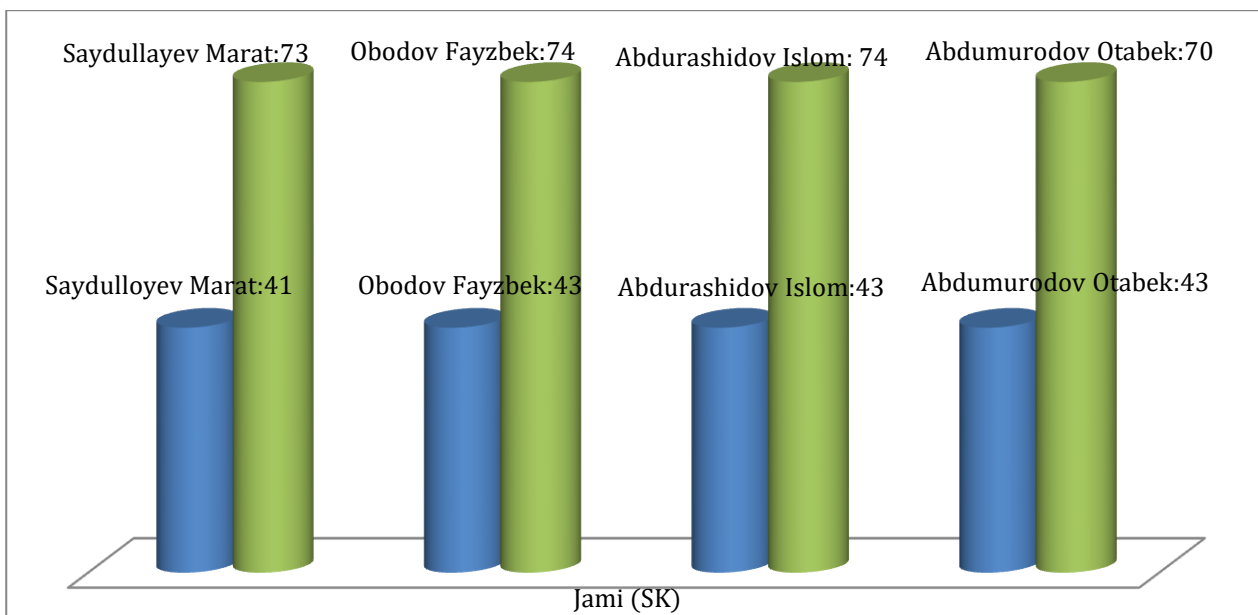
Xarakatlar	Saydullayev Marat (o'ng qanot yarim himoyachi),	Obodov Fayzbek(chap qanot yarim himoyachi),	Abdurashidov Islom (markaziy yarim himoyachi)	Abdumurodov Otabek(tayanch yarim himoyachi)
------------	---	---	---	--

		+	-	jami	SK%	+	-	jami	SK%	+	-	jami	SK%	+	-	jami	SK%
To'p uzatishlar	1	11	4	15	73	12	4	16	75	11	3	14	79	12	3	15	80
	2	9	5	14	64	11	2	13	85	13	4	17	76	9	4	13	69
Raqibni aldab o'tish	1	0	1	1	0	1	1	2	50	3	1	4	75	3	2	5	60
	2	1	1	2	50	1	1	2	50	5	1	6	83	3	1	4	75
Raqibdan to'ni olib qo'yish	1	10	3	13	77	11	3	14	79	3	2	5	60	5	3	8	63
	2	8	2	10	80	12	3	15	80	4	2	6	67	7	3	10	70
Kros uzatmalar	1	2	2	4	50	2	1	3	67	3	2	5	60	2	1	3	67
	2	4	1	5	80	3	1	4	75	4	2	6	67	4	1	5	80
Darvozaga zarba berish	1	1	0	1	0	0	1	1	0	1	1	2	50	1	1	2	50
	2	1	1	2	50	0	0	0	0	1	0	1	100	1	1	2	50
Jami TTX	1	24	10	34	40	26	10	36	54	21	9	30	65	23	10	33	64
	2	23	10	33	65	27	7	34	58	27	9	36	78	24	10	34	69

Izoh: 1-tadqiqotdan oldin olingan natijalar; 2-tadqiqotdan keyin olingan natijalar

1-chizma. Tajriba guruhi futbolchilari tomonidan bajarilgan tadqiqotdan keyingi jami texnik-taktik harakatlar soni va samaradorligi.

2-chizm. Nazorat guruhi futbolchilari tomonidan bajarilgan tadqiqotdan keyingi jami texnik-taktik harakatlar soni va samaradorligi.

Texnik harakatlari bo'yicha test natijalari. Bizning o'quv-mashg'ulotlarda olingan test natijalar futbolchilarning o'yin davomidagi ko'rsatkichlariga mos kelishini aniqladik. Dastlabki test nazoratini musobaqa davrining boshidagi o'quv-mashg'ulotlarida olingan. Bu yerda texnik harakatlarni aks ettiruvchi 30 m ga to'p bilan yugurishda, to'pni uzoq masofaga tepish, to'pni o'ynatish, to'sinlarni oralatib zarba berish nazorat testlarida foydalanilgan. Nazorat testlarida nazorat va tajriba guruhidagi futbolchilarning ko'rsatkichlarida sezilarli darajada farq ko'rindi. Olingan texnik harakatlarni belgilab beruvchi nazorat testlarida futbolchilarning ko'rsatkichlari bir xil emasligini ko'rsatadi.

O'yin davomida to'pni olib yurish harakatlarida nazorat guruhining ko'rsatkichlari ko'zga tashlandi. 30 m to'p olib yugurish nazorat testida ham nazorat va tajriba guruhining futbolchilarning bir xil emasligini ko'rsatdi. Ya'ni, nazorat guruhi sifatida olingan futbolchilarini natijalari, 5,02 soniya (X) va tajriba guruhi sifatida olingan futbolchilarining natijalari 5,11 s natijalarni ko'rsatishgan. Bundan tashqari, tajriba guruhi futbolchilari tadqiqotdan oldin to'pni uzoq masofaga tepish texnik harakatlari natijalari 39,85 m va nazorat guruhida 42,65 m, to'sinlar oralatib darvozaga zarba berish harakatlarida nazorat guruhi ko'rsatkichlari 5,05 s va tajriba guruhida esa 4,52 s, ekanligini aniqladik.

Dastlabki olingan natijalardan xulosa qiladigan bo'lsak, nazorat guruhining futbolchilari test me'yorlarni topshirishda tajriba guruhining futbolchilar tomonidan ko'rsatgan natijalari bilan o'xshash ekanligini ko'rsatdi. Bu natijalardan ikkala guruhdagi futbolchilarning natijalari pastligi o'yin davomidagi ko'rsatayotgan texnik-taktik harakatlarning samaradorligiga salbiy ta'sir ko'rsatganligi aniqlandi. Texnik tayyorgarlikni aniqlashda foydalanilgan nazorat testlarida, jamoalar orasi ko'rsatkichlarida farq borligi aniqlangan. Tajriba guruhi sifatida olingan futbolchilarning texnik tayyorgarlik bo'yicha olingan test me'yorlarida kamchiliklar borligini, ayniqsa, to'pni olib yurish, darvozaga zarba berish, to'sinlar oralatib zarba berish ko'rsatkichlarida

kamchiliklar bor. Bizning o'quv-mashg'ulotlarda maxsus ishlab chiqilgan mashqlar orqali bu kamchiliklarni bartaraf etishga harakat qildik. Tadqiqotimizning keyingi natijalarini biz musobaqaning ikkinchi davrasida olib bordik.

Bu yerda texnik harakatlarni belgilab beruvchi nazorat testlarida ham futbolchilarning ko'rsatkichlari bir xil emasligini ko'rsatadi. Ya'ni, 30 m ga to'pni olib yurish nazorat va tajriba guruhdagi natijalar 5,08 s va 4,55 s, to'pni uzoq masofaga tepishda 41,55 m va 45,15 m, to'sinlarni oralatib darvozaga zarba berish harakatlarida 5,01 s va 4,22 s, natijalarni aniqladik. Olingan natijalardan ko'rish mumkinki, dastlabki olingan ko'rsatkichlarga qaraganda tadqiqot so'ngida tajriba guruhining texnik harakatlarni belgilab beruvchi test me'yorlarida farq kuzatildi. Nazorat guruhi sifatida olingan jamoaning futbolchilarining natijalari o'z rejasida olib borilgan mashg'ulotlari asosida o'sish kuzatilmadi.

Olingan natijalardan xulosa qiladigan bo'lsak, biz tomonimizdan ishlab chiqilgan va o'quv-mashg'ulotida jalb qilingan usul va vositalar tajriba guruhining futbolchilarining faoliyatiga ta'sir etganligini aniqladik. Bu natijalarning o'sish, o'yin davomidagi texnik-taktik harakatlarning o'sishiga ham ta'sir etganligini pedagogik kuzatishlardan ham ko'rish mumkin.

3-jadval

Dastlabki va tadqiqotdan so'ng olingan texnik tayyorgarlikni aniqlovchi nazorat test ko'rsatkichlari (X).

№	Test me'yorlari	Nazorat guruhi natijalari		
		Tadqiqotdan oldin	Tadqiqotdan keyin	O'zgarishi
1.	30 m ga to'pni olib yurish	5.11	4.55	0.56*
		5.02	5.08	0.06**
2.	To'pni uzoq masofaga tepish	39.85	45.15	5.3
		42.65	41.55	1.1
3.	To'sinlar oralatib zarba berish	4.52	4.22	0.3
		5.05	5.01	0.04

Izoh: **nazorat guruhi; * tajriba guruhi.

XULOSALAR

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, tahlil natijalariga ko'ra tayyorgarlik davrida o'tgan uchrashuvlar saviyasi biroz past darajada bo'ldi. Bu uchrashuvlarda yosh futbolchilarni jismoniy va texnik tayyorgarligi past ko'rinishda bo'ldi. Musobaqa davrida tahlil qilingan o'yin natijalari yaxshi bo'ldi. Tayyorgarlik davridagi natijalar bilan solishtiradigan bo'lsak

anchagina yuqori ko'rsatkichga erishilganligi yaqqol ko'zga tashlanadi. Olingan natijalardan biz quyidagi fikrga kelamizki, dastlabki 16–18 yoshli futbolchilar orasida o'tkazilgan pedagogik kuzatishlardan, ularning to'plarni yetkazib berishlarida xatoliklari ko'pligi aniqlandi. Bu esa, o'z o'rnida taktik harakatlarni amalga oshirishda katta kamchiliklardan biridir.

Biz tajriba guruhida jismoniy va texnik harakatlarga to'xtalib qolmasdan taktik harakatlarga taalluqli bo'lgan devor va kesishuv usullarini bo'lib-bo'lib hamda oddiydan murakkabga o'tish usulblari yordamida vositalarimizni joriy etganimiz ta'sir qildi. Olingan natijalardan ko'rish mumkinki, dastlabki olingan ko'rsatkichlarga qaraganda tadqiqot so'ngida tajriba guruhining texnik harakatlarni belgilab beruvchi test me'yorlarida farq kuzatildi. Nazorat guruhi sifatida olingan jamoaning futbolchilarining natijalari o'z rejasida olib borilgan mashg'ulotlari asosida o'sish kuzatilmadi. Olingan natijalardan xulosa qiladigan bo'lsak, biz tomonimizdan ishlab chiqilgan va o'quv-mashg'ulotida jalb qilingan usul va vositalar tajriba guruhining futbolchilarining faoliyatiga ta'sir etganligini aniqladik. Bu natijalarning o'sish, o'yin davomidagi texniktaktik harakatlarning o'sishiga ham ta'sir etganligini pedagogik kuzatishlardan ham ko'rish mumkin.

AMALIY TAVSIYALAR

16–18 yoshli bolalarni futbol texnikasini asoslariga o'rgatish bir qancha xususiyatlarga ega. Buni avvalambor ularda psixofiziologik funksiyalarni rivojlangan darajasini yuqori emasligi bilan izohlash mumkin.

Shuning uchun 16–18 yoshli futbolchilarda ko'proq quyidagi mashqlar qiziqish uyg'otishi aniqlangan:

Maydon o'yinchisi uchun:

- oyok uchida to'g'ri chizik buylab to'pni olib yurish;
- oyokni o'rta qismi bilan to'g'ri chiziq bo'ylab to'pni olib yurish;
- oyoqni ichki yuzasi bilan aylana, sakkiz shaklida to'pni olib yurish;
- ilon izi bo'ylab to'pni olib yurish va boshqalar;
- turgan to'pga, dumalab kelayotgan. sakrab kelayotgan, yondan kelayotgan to'plarga zarbalar berish;
- oyoqni turli qismlari bilan turli traektoriyada kelayotgan to'plarga zarbalar berish;
- osilgan to'plarga boshda kalla kuyishlar va boshqalar;
- to'pni turli usulda to'xtatishlar;
- aldanchi harakatlarni xar xil ko'rinishlari;
- yon chiziqdan to'pni o'yinga kiritishlar;
- to'pni raqibdan olib kuyishni turli shakllari;
- to'pni uynatish va boshqa.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Nurimov R.I. Yosh futbolchilarni texnik va taktik tayyorlash. T.: 2005. – B. 104.

2. Tolipjonov A.I. Yuqori malakali futbolchlar tayyorlashning zamonaviy tizimi. O'quv qo'llanma. Toshkent. O'ZDJTvaSU. 2012. – B. 164.
3. Нуримов З.Р. Основание эффективных средств совершенствования групповых тактических действий квалифицированных футболистов. Т.: 2004.
4. Karimov A.A., To'laganov A.A. Yuqori malakali futbolchilarni musobaqa faoliyatida tezlikni aniqlovchi ayrim jihatlari // Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va uslubiyatining zamonaviy muommolari. T.: 2015 – B. 250–251.
5. Nurimov R.I., Davletmuradov S.R. Yuqori malakali futbolchilarning guruh taktik harakatlarni takomillashtirish. O'quv uslubiy qo'llanma, T.: 2014. – B. 51.